дисертацій на здобуття вченого ступеня кандидата наук в український системі присвоєння вчених ступенів.

Таким чином, ми розглянули історію розвитку системи вищої освіти США і основні етапи її становлення, а також показали сучасний стан цієї системи, який склався в умовах демократії під впливом прагнення до максимальної відповідності завданням економічного розвитку країни. Визначено також основні здобутки вищої освіти США, використані при розробці нової Європейської освіти і відображені у Болонський декларації [2].

Використана література:

1. *Андрущенко В. П.* Педагогічна освіта України: Болонські виклики і напрями модернізації // Практична філософія. – К., 2004. – № 1. – С. 124-129.
2. *Бебик В. М.* Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти : монографія. – К., 2004. – С. 77-167.
3. *Джонсоун Д. Б.* Система высшего образования в США: структура, руководство, финансирование // Университетское управление: практика и анализ. – 2003. – № 5-6(28). – С. 92-102.
4. *Запрягаев С. А.* Системы высшего образования России и США // Проблемы высшего образования. – 2003. – С. 39-47.
5. *Колот А. М.* Реалізація засад Болонської декларації при підготовці фахівців економічного профілю // Маркетинг в Україні. – 2004. – № 3. – С. 59-66.

Аннотация

Актуальность исследования обусловлена значимостью фактора демократизма развития высшего образования в США, что необходимо для развития и формирования личности студента в ВУЗах Украины, для их подготовки к профессиональному общению на профессианальном уровне.

Ключевые слова: *история развития высшего образования в США, профессиональный компонент содержания обучения студентов, профессиональная компетенция, общеевропейское образовательное пространство.*

Annotation

Research actuality is conditioned meaningfulness of factor of democracy of development of higher education in the USA, that is needed for development and forming of personality of students of Ukraine, for their preparation to professional intercourse at profesional level.

Keywords*: history of development of higher education in the USA, professional component of maintenance of teaching of students, professional jurisdiction, European educational space.*

Дмитренко П. В., Кондратенко О. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ОСВІТНІЙ МОНІТОРИНГ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються, питання освітнього моніторингу як механізму підвищення якості трудового навчання у початковій школі, зокрема досліджуються підходи оцінки навчальних досягнень школярів у цьому процесі.

Ключові слова: початкова освіта, якість, моніторинг трудового навчання.

Потреба в створенні національної системи освіти в Україні, необхідність її інтеграції у світовий та європейський освітній простір обумовили завдання реформування галузі.

Оскільки інтеграційним стержнем, основою і принципом системи освіти є її якість, то управління якістю постає як проблема, без вирішення якої про ефективність реформування системи, а тим більше про становлення конкурентноздатної національної системи освіти не може бути й мови. Тому, дбаючи про свій рейтинг цивілізованості в світі, необхідно розробити стратегію і тактику управління освітою, зокрема, якістю освіти, адже роль управлінського рішення в освіті є значуща не тільки для сьогодення, але й для перспективного розвитку освіти як системного явища.

У цьому контексті розробка методології управління якістю початкової освіти у загальноосвітній школі є нагальним завданням, оскільки ця ланка є фундаментом для отримання учнями необхідних знань і формування певних вмінь і навичок.

Важливою складовою початкової освіти є трудове навчання, оскільки в цьому процесі започатковуються практичні трудові вміння і навички школярів, які є основою для формування їх майбутніх компетентностей у сфері матеріального виробництва. Тому вирішення проблеми управління якістю трудового навчання в початковій школі є актуальним в світлі модернізації освітньої системи загалом і вкрай необхідним для підготовки підростаючого покоління до життя, до праці в сучасних економічних умовах.

В Україні, починаючи з радянських часів і донині, визначення якості освіти у більшості випадків зводилося до з'ясування рівня знань, умінь і навичок учнів, який, у свою чергу, найчастіше виражався відсотком успішності. Проте необхідність розвитку та удосконалення існуючих принципів оцінювання якості освіти і педагогічної праці педагоги-новатори відчували вже тоді. Наприклад, А. Макаренко стверджував, що "мета нашої праці повинна визначатися в реальній якості особистості, що вийде з наших педагогічних рук". А. В. Сухомлинський визначив як один з важливих принципів освітньої діяльності "вміння передбачити" – це "насамперед вміння оглянути пройдений шлях, оглянувши його, побачити в ньому сьогоденні успіхи і невдачі".

Сучасні економічні та суспільні відносини потребують пошуку нових шляхів розв'язання проблеми об'єктивного оцінювання якості освіти, надання теоретичного обґрунтування показникам, критеріям якості та методам, які при цьому застосовуються. Саме це спричинило нагальну необхідність розвитку та удосконалення системи оцінювання якості освіти як категорії, що, в свою чергу, потребує системного дослідження.

Якість – категорія філософська, об'єктивна і загальнонаукова. Якість – це внутрішня визначеність предмета, що становить його специфіку, відрізняє певний предмет від усіх інших. Словник української мови визначає якість як сукупність вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням. На жаль, часто-густо педагоги оперують цим поняттям неправильно. Якість є завжди. Інша річ, яка вона, наскільки відповідає нашим вимогам, вимогам суспільства. І природно, що всі людські зусилля свідомо і підсвідомо підпорядковуються тому, аби в кінцевому рахунку забезпечити високу якість зробленого, високу якість життя, високу якість освіти.

Усі різноманітні підходи дослідників у галузі теорії якості сходяться в однаковому визначенні якості як "об'єктивної визначеності цілісного предмета, що відмежовує цей предмет від інших" [1]. Поряд із визначеністю та цілісністю є ще одна особливість якості – цінність об'єктів і процесів.

Системно-структурна характеристика якості об'єкта дозволяє виокремити його суттєві особливості. Відберемо лише окремі з них, необхідні нам для дослідження проблем якості трудового навчання як ланки початкової освіти.

1. Поняття якості є універсальним, тому що може бути застосовано до всіх аспектів соціальної діяльності.

2. Темпи розвитку потенційної якості об'єкта або процесу мають випереджати систему вимог, що висуваються середовищем.

3. Наявність взаємозв'язку і єдності якості процесу, що відбиває розвиненість й інтенсивність його ознак, та якості результату, що фіксується у відповідних категоріях розвитку учасників цього процесу або власне об'єкта.

4. Неможливість вибудовування оцінних моделей виключно статистичними методами або на основі використання спеціальних інформаційних систем.

5. Неперервність оновлення якості – одна з головних умов існування об'єктів, процесів тощо. [7]

Підтримуючи думку К. Л. Крутій, вважаємо, що початкова освіта як і освіта загалом ґрунтується на трьох ключових засадах:

– мета і зміст освіти;

– рівень професійної компетентності педагогів і організації їхньої діяльності;

– стан матеріально-технічної і науково-інформаційної бази освітнього процесу.

Тому для визначення якості початкової освіти необхідно застосувати комплексний підхід, врахувавши при цьому, що якість охоплює:

– якість мети;

– якість процесу;

– якість управління;

– якість результату.

Для здобуття дійсно якісної початкової освіти має бути забезпечена якість самих вимог (мети, стандартів та норм) і необхідні якісні ресурси (освітні програми, кадровий потенціал, контингент дітей, матеріально-технічне забезпечення, фінанси тощо), тобто якість умов (вкладень у початкову освіту).

Ми цілком підтримуємо думку О. Савченко, що ґрунтом якісної початкової освіти безумовно є зміст. Тому оновлення його теоретичних засад на ідеях гуманної, особистісно орієнтованої, національно визначеної педагогіки і створення нових програм і підручників було найважливішим пріоритетом як науковців АПН України, так і відповідних спеціалістів МОН України.

Отже, на новому витку розвитку початкової освіти необхідне системне удосконалення основних чинників впливу на якість навчально-виховного процесу. Адже лише через поліпшення змісту початкової освіти, нові підручники і навіть видання вкрай потрібної вчителям і учням літератури не буде високої якості, яку від нас чекає держава, суспільство, кожна родина. Необхідно одночасно створювати нові методики, сучасну матеріальну базу, сприятливе для дітей навчальне середовище, забезпечити якісний медичний і психологічний супровід переходу школи до нової початкової освіти.

Зміст сучасної початкової освіти, в тому числі й трудового навчання, розвивається в напряму зміщення акцентів з отримання теоретично спрямованих знань з кожного предмета (як основної цілі навчання школяра) на формування загальнонавчальних умінь і розвиток у дитини самостійності навчальних дій, що є відповіддю на запити сучасного українського суспільства щодо важливості озброєння дитини необхідними уміннями та навичками для забезпечення її здатності швидко реагувати на запити часу, гармонійно взаємодіяти з технологічним суспільством, що швидко розвивається. На жаль, сьогодні, за значних позитивних зрушень у цій сфері ступінь реалізації практико-орієнтованої складової змісту початкової освіти недостатній – знання, уміння й навички молодших школярів все ще недостатньо практично зорієнтовані.

Щодо ступеня реалізації практикорієнтованої складової змісту початкової освіти, то

дослідниками цієї проблеми було встановлено, що обсяг знань, який демонструють під час виконання тестових завдань молодші школярі переважно відповідає вимогам Державного стандарту початкової загальної освіти, але як застосувати ці знання на практиці, у відомих дітям життєвих ситуаціях, вміють далеко не всі учні.

На відміну від попереднього підходу в навчанні на початковій ланці освіти новий Державний стандарт акцентує увагу на актуальності практичної спрямованості знань, умінь і навичок молодших школярів, враховує важливість набуття учнями необхідних компетентностей. "Поряд з функціональною підготовкою за роки початкової освіти діти мають набути достатнього особистого досвіду культури спілкування та співпраці в різних видах діяльності, самовираження у творчих видах завдань".

Складовою частиною Державного стандарту початкової загальної освіти є Базовий навчальний план початкової школи. Освітні галузі, що входять до Базового навчального плану, (мови і література, математика, здоров'я і фізична культура, **технології**, мистецтво, людина і світ) структуровані за змістовими лініями, які є наскрізними для всіх рівнів загальної середньої освіти.

Отже, вище викладене дозволяє зробити висновок, що Державний стандарт початкової загальної освіти проголошує практичну спрямованість початкової освіти, націлюючи педагогів на формування в учнів вміння застосовувати набуті знання в життєво значущих для них ситуаціях. Тобто, практичне застосування набутих учнями знань повинно бути новим концептуальним орієнтиром шкіл, причому вчити учня користуватися знаннями та вміннями необхідно ще з початкової ланки шкільної освіти.

У цьому контексті основним інструментом отримання інформації щодо реалізації Державного стандарту в плані достатньої сформованості практичних навичок в учнів, впливу підручників, навчально-методичного забезпечення, фахової підготовки вчителів на рівень навчальних досягнень молодших школярів, є моніторинг. Володіння об'єктивною інформацією надасть змогу робити своєчасні корекційні дії та коригувати освітню політику.

Одним із інструментів забезпечення якості освіти є моніторинг якості й зокрема оцінювання рівня підготовки учнів початкової школи. При традиційному нормативному оцінюванні оцінка для учня є його головним мотивом і найчастіше затіняє змістовий результат навчання. У цій ситуації оцінка стає засобом управління учнями, заохоченням або покаранням. До того ж , практика свідчить, що виставляння оцінок не супроводжується самим процесом оцінювання. Чинний на сьогодні контроль засвоєння знань не передбачає оцінювання застосування знань і вмінь на практиці та здійснення інших розумових операцій високого рівня, а часто є лише простою трансляцією набутої інформації.

Водночас у процесі моніторингу основна функція оцінки є зворотним зв'язком, завдяки якому учень бачить власні успіхи або невдачі в різних аспектах своєї навчальної діяльності. Таке оцінювання не тільки уможливлює самооцінювання, а перетворює його на необхідну частину моніторингової технології. Аналізуючи і оцінюючи свою навчальну діяльність та її результати, учень знає, що його самооцінка може вплинути на результуючу, отже, ці дії вишиковуються у певній логічній послідовності.

Нарешті , моніторинг передбачає постійне відстеження будь-якого процесу, тобто в освітній сфері надає змогу оцінити розвиток учня за певний період з метою порівняння. Цю роботу повинен спеціально організувати вчитель, і оцінювання учня за різними критеріями є графіками розвитку в нього відповідних навичок.

Аналіз сучасної практики та проведені нами дослідження дозволяють стверджувати про відсутність на сьогодні комплексної моделі моніторингу якості освіти учня, яка б дозволяла систематично, прозоро та ефективно відслідковувати динаміку розвитку особистості,

встановлювати причини проблем і розробляти прогноз.

Відслідковування (незалежно від того, чи це називається моніторингом, чи ні) навчальних досягнень (під різними назвами: успішність, навченість, знання-вміння-навички, компетентності) учнів відбувається на різних рівнях.

Моніторинг навчальних досягнень, як зазначалося , це складова частина моніторингу "якості освіти" – поняття, значення якого залишається до кінця неозначеним узагальненим гаслом, синонім до "рівня освіти", що передбачає найзагальнішу етичну оцінку, на кшталт "висока якість освіти" чи "добра якість освіти", або навпаки – "низька якість освіти" чи "погана якість освіти".

Що ж стосується "навчальних досягнень", то цей термін більш-менш загальноприв'язаний до знань, отримуваних учнями у школах. Його часто замінюють синонімами:

– традиційним – знання, вміння та навички;

– запозиченим у російських дидактів – навченість;

– навчальні досягнення;

– запозиченим з англомовної термінології компетенції (або компетентності) учнів.

Ми цілком погоджуємося з думкою О. Ляшенка, який зазначає, що ініціатори моніторингових досліджень мають чітко усвідомлювати предмет й мету моніторингу (що має досліджуватися і для чого це робиться) та його наслідки, а також бути готовими до сприйняття об'єктивної інформації, яка змушує адекватно реагувати на неї. Тим, хто береться здійснювати моніторинг, слід розуміти, що висновки обов'язково матимуть певні наслідки, зокрема й морального характеру. Тому етап ініціації моніторингу не є формальним, а містить у собі досить важливий прецедент – спонукає до змін [2].

Щоб такі зміни відбулися в системі початкової трудової підготовки, необхідне поєднання спільних зусиль провідних учених, Міністерства освіти і науки України, керівництва загальноосвітніх закладів та кожного педагога, який забезпечує трудову підготовку у початковій школі. Тому всіх вищеназваних учасників освітнього процесу можна вважати як замовниками, так і оцінювачами.

В. Оконь підкреслює, що на результативність впливають не будь-які оцінювання і контроль. Якщо контроль застосовують механічно, а мета і зміст його не зрозумілі тим, кого контролюють, це може бути шкідливим, зокрема для процесу виховання [3].

Контроль здійснюється для того, щоб встановити:

– рівень готовності учнів до сприйняття нових знань;

– рівень якості вже засвоєних знань, умінь, навичок;

– напрями стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Моніторинг потрібний, коли в розробці будь-якого процесу важливо постійно підтверджувати, що відбувається в реальному середовищі з метою включення результатів поточних спостережень у подальше регулювання цим процесом. В педагогіці за допомогою моніторингу досліджують: рівень готовності дітей до школи; ефективність роботи початкових шкіл (Ч. Вільямс та ін.); динаміку набутих знань та умінь; ефективність навчальних програм (Д. Кемпбел); інтеграцію нових методів навчання в навчально-виховний процес (Ч. Тедлі).

Мета моніторингового дослідження у початкових класах – виявити сформованість умінь і навичок, здатність застосовувати одержані у початковій школі знання і вміння в ситуаціях, наближених до життєвого досвіду дитини. Ці знання й уміння є базовими для початкової освіти й можуть презентувати відповідні досягнення випускних початкових класів у завершальний рік переходу початкової школи на новий зміст та структуру навчання.

Початкова ланка освіти є фундаментом для отримання учнями необхідних знань і

формування певних навичок. Від результативності й ефективності початкової освіти значною мірою залежить якість функціонування середньої та старшої школи, які мають бути пов'язаними між собою принципом наступності, ґрунтуючись на вихідних результатах попереднього стану навчання. Тож, без якісної початкової освіти подальша якісна освіта школяра стає дуже сумнівною. Все це дозволяє підтримати думку О. Савченко, що початкова школа – це корінь шкільної освіти. І про нього слід турбуватися значно пильніше, ніж зараз. Тому виявлення ключових проблем на етапі молодшої школи та корекція допущених відхилень сприятиме поліпшенню якості освіти на усіх рівнях.

У програмі трудового навчання зазначено, що до змісту включено п'ять модулів: "Людина і природа", "Я сам та інші люди", "Людина і знаки інформації", "Людина і техніка", "Людина і художнє довкілля", під час вивчення яких "учитель може здійснювати міжпредметні зв'язки або забезпечувати інтеграцію трудового навчання з іншими навчальними предметами" [4]. Цьому сприяє, зокрема, наявність у програмі трудового навчання різноманітних практичних робіт, пов'язаних із виготовленням аплікацій, гербаріїв, колекцій, альбомів.

Зокрема, академік О. Я. Савченко, вважаючи інтегроване навчання одним із ефективних напрямів методичного збагачення уроків, зазначає, що об'єднання відомостей з кількох предметів навколо однієї теми має на меті інформаційне та емоційне збагачення сприймання, мислення й почуттів учнів завдяки залученню цікавого матеріалу, що дає змогу з різних сторін пізнати певне явище, поняття, досягти цілісності знань [5].

На основі проведеного дослідження ми вважаємо, що необхідною умовою реалізації інтегрованого підходу є спорідненість змісту навчального матеріалу з кількох предметів, що дає змогу компактно і концентровано використовувати елементи різних знань на кожному етапі уроку, підпорядковуючи їх досягненню єдиної мети. У результаті порівняльного аналізу чинних програм для початкової школи нами встановлено, що трудове навчання має широкі можливості для інтеграції окремих його тем зі змістом таких навчальних предметів, як: "Я і Україна", "Математика", "Образотворче мистецтво", "Читання".

Змістом художньої праці передбачено формотворення і декорування предметів довкілля на засадах краси і доцільності. Основним є метод художніх проектів, який включає конструювання, моделювання, макетування предметно виражених статичних форм з різних пластичних матеріалів на основі словесного і колірно-графічного образотворення. Розробка особистісно ціннісних художніх проектів здійснюється з використанням предметно-маніпуляційних і образотворчих умінь учнів. Особливістю художньої праці є її спрямованість на розширення і поглиблення уявлень про художньо-промислове виробництво, групу пластичних мистецтв, яка включає образотворче мистецтво (живопис, скульптуру, графіку) і не образотворче мистецтво (елементи декоративно-прикладного мистецтва, дизайну, архітектурного макетування).

Більшість педагогів усвідомлює, що в системі контролю за знаннями учнів з трудового навчання є багато недосконалого, що не відповідає сучасним вимогам. На це вказує і В. І. Пилипенко [6]. Він зазначає, що до цього часу поглиблено не опрацьовано, зокрема, такі питання, як призначення, роль і місце перевірки та оцінювання в педагогічному процесі; що і як належить перевіряти; які засоби і методи мають бути використані при цьому; чи адекватні існуючі критерії оцінки; якими є співвідношення оцінки і самооцінки якості знань; як враховано моральні і соціально-психологічні аспекти перевірки й оцінки.

Якість освіти не з'являється раптово, її необхідно планувати. Якість початкової освіти в т.ч. її складової – трудового навчання є важливим щаблем у стратегії загальноосвітнього закладу і досягається вона лише відповідно до стратегічного планування. Стратегічне

планування – важлива ланка в системі управління якістю початкової освіти. У процесі стратегічного планування особлива увага надається певній сукупності проблем, що потребує наукового дослідження.

Таким чином, вище викладене обумовлює мету наступного етапу нашого дослідження – це обґрунтування науково-методичних засад освітнього моніторингу як механізму управління якістю трудового навчання у початковій школі.

Використана література:

1. Комплексное изучение готовности ребенка к школьному обучению: диагностический инструментарий / сост. О. Н. Байер. – Запорожье : ООО "ЛИПС" ЛТД, 2006. – 59 л.
2. Галузевий стандарт вищої освіти, Освітньо-кваліфікаційна програма підготовки бака.іавра за спеціальністю 6.010100 "Початкове навчання"/ за заг. рел. акад. АПН України В. І. Бондаря. – К., 2006. – 140 с.
3. *Оконь В.* Введение в общую дидактику. – М. : Высш. шк., 1990. – 382 с.
4. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-2 класи. – К. : Початкова школа, 2001. – 296 с.
5. *Савченко О. Я.* Урок у початкових класах. – К., 1993. – С. 78.
6. *Пилипенко В. И.* Не терпит отлагательств / Вестник высшей школы. – 1986. – № 3. – С. 37.
7. *Крутій К. Л.* Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі. – Запоріжжя : ТОВ "ЛІПС" ЛТД, 2006. – 172 с.
8. *Мясищев В. Н.* Психология отношений : под редакцией А. А. Бодалева. – Вступительная статья А. А. Бодалева. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института ; Воронеж : Изд-во НПО "МОДЕК", 2003. – 400 с.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся использования образовательного мониторинга к решению проблемы управления качеством трудового обучения в начальной школе, в частности, исследуются подходы к оценке учебных достижений школьников в данном процессе.

Ключевые слова: начальное обучение, качество, мониторинг, трудовое обучение.

Annotation

The article highlights the problem of practice of educational monitoring in the solving of the question of the management the qualitative labor training in the elementary school, in particular, the approaches to estimation of schoolchildren's educational achievements in this process are under investigation.

Keywords: primary education, quality, monitoring of labour studies.

Жа́ра Г. І.
Чернігівський державний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОНЯТЬ МІЖПРЕДМЕТНОГО ХАРАКТЕРУ

У статті розкривається механізм формування понять міжпредметні характеру застосовне до проблем викладання шкільного інтегрованого курсу "Основи здоров'я".

Ключові слова: поняття між предметного характеру, інтегрований курс "Основи здоров'я", нейрологічні, психофізіологічні та психологічні механізми формування понять.

Завдання Концепції 12-тирічної загальноосвітньої школи [0] щодо становлення цілісного наукового світогляду та усіх суспільно-наукових компетенцій актуалізує проблему